

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МУЗИЧНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ФОРТЕПІАННОГО НАВЧАННЯ

4. Смагіна Т.М. Деонтологічний складник оцінювально-аналітичної компетентності педагога. *Педагогічні науки: Учені записки Ужгородського національного університету*. 2021. Вип. 1 (48). С. 177–182. URL: <https://visnyk-ped.uzhnu.edu.ua/article/view/247732>

5. Шуневич О. Умови розвитку оцінювальної компетентності педагогів у закладах післядипломної педагогічної освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 70. Т. 4. С. 67–73. URL: http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2020/70part_4/14.pdf

REFERENCES

1. Liutko, O.M. & Zyl, V.O. (2022). Rozvytok otsinyvalno-analitychnoyi kompetentnosti pedahoha yak umova dotrymannya profesiynoho standartu [Development of the teacher's evaluative and analytical competence as a condition for compliance with the professional standard]. *Professional pedagogy*, No. 1, pp. 35–40. [in Ukrainian].

2. Pokrova, S.V. (2022). Otsinyvalno-analitychna kompetentnist u strukturi profesiynoyi dialnosti vchytelia pochatkovykh klasiv [Evaluative and analytical competence in the structure of the professional activity of a primary school teacher]. *Scientific notes of the National Pedagogical University named after M. P. Drahomanov. Series 5: Pedagogical*

sciences: realities and prospects. Issue 81. pp. 150–155. Available at: <https://enpui.npu.edu.ua/handle/123456789/39284> [in Ukrainian].

3. Profesiynyi standart vchytelia zakladu zahalnoyi serednoyi osvity [Professional standard of a teacher of a general secondary education institution]. Available at: <https://mon.gov.ua/news/informatsiine-povidomlennia> [in Ukrainian].

4. Smahina, T.M. (2021). Deontolohichni skladnyky otsinyvalno-analitychnoyi kompetentnosti pedahoha [Deontological component of the evaluative and analytical competence of a teacher]. *Pedagogical sciences: Scientific notes of the Uzhhorod National University*. Issue 1(48), pp. 177–182. Available at: <https://visnyk-ped.uzhnu.edu.ua/article/view/247732> [in Ukrainian].

5. Shunevych, O. (2020). Umovy rozvytku otsiniuvalnoyi kompetentnosti pedahohiv u zakladyakh pisladyplomnoi pedahohichnoi osvity [Conditions for the development of evaluative competence of teachers in institutions of postgraduate pedagogical education]. *Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools*, No. 70, Vol. 4, pp. 67–73. Available at: http://www.pedagogyjournal.kpu.zp.ua/archive/2020/70/part_4/14 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 26.09.2025

УДК 373.3.091.3:780.616.432

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2025.344571>

Таміла Гризоглазова, кандидат педагогічних наук, професор
кафедри фортепіанного виконавства та педагогіки мистецтва
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8214-0976>

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МУЗИЧНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ФОРТЕПІАННОГО НАВЧАННЯ

У статті висвітлюється сутність феномена музичності, що постає як інтегральна властивість особистості, яка виявляється у здатності глибоко сприймати, усвідомлювати, емоційно переживати та художньо відтворювати музичні образи у власній інтерпретації. Розглянуто особливості та методи її розвитку в молодших школярів у процесі фортепіанного навчання, зокрема: наочно-слуховий метод, ведення щоденника музичних вражень, метод художнього аналізу, художнього діалогу, асоціації, фасилітації, проблемно-пошуковий, виконавського опрацювання відповідних засобів музичної виразності, рефлексії, створення “ситуації успіху”.

Ключові слова: музичність; фортепіанне навчання; методи; молодші школярі.

Літ. 7.

Tamila Hryzoglazova, Ph.D. (Pedagogy), Professor of the
Piano Performance and Art Pedagogy Department,
Mykhaylo Drahomanov Ukrainian State University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8214-0976>

FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF MUSICALITY IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS DURING PIANO TRAINING

The article highlights the essence of the phenomenon of musicality, which is considered to be an integral quality of the personality, manifested in the ability to deeply perceive, comprehend, emotionally experience, and artistically reproduce musical images through one's own interpretation. The specific features and methods of its development in primary school students during piano training are examined.

The implementation of the visual-auditory method involves creating an appropriate emotional atmosphere of perception – a kind of “emotional tone” of the lesson, ensured by the teacher's expressive emotional language, the presentation of interesting information about the composer, the musical work, and its characteristics, supported by relevant analogies. The second aspect

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МУЗИЧНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ФОРТЕПІАННОГО НАВЧАННЯ

of this method is the teacher's performance of piano works, which more profoundly touches the feelings of students and engages them emotionally. The third aspect is the expansion of the teacher's psychological and pedagogical influence, where important roles are played by the teacher's intonation, ability to emotionally inspire students, and attitude toward the perception of musical works.

Students can record their own emotional impressions of musical works in a musical impressions diary.

The methods of artistic analysis, artistic dialogue, and association contribute to the comprehension of artistic and aesthetic impressions at the stage of cognition and aesthetic evaluation of musical works.

The use of the facilitation method orients pedagogical interaction with primary school students toward the musical work and its interpretation through targeted questions.

The problem-search method engages students in solving problematic questions regarding the identification of the artistic and aesthetic features of a musical work and its interpretation.

Equally important for the artistic comprehension of the content of piano works is the use of methods of performance-based elaboration of relevant means of musical expressiveness in their semantic context.

At the interpretive stage of developing musicality, the decisive factors are artistic and aesthetic self-expression, artistic expressiveness, and reflection on musical performance.

The method of creating a "situation of success" helps primary school students to become aware of their own musical and performance achievements with an appropriate degree of musicality.

Keywords: musicality; piano training; methods; primary school students.

Постановка наукової проблеми. Актуальність проблеми розвитку музичності учнів зумовлена потребою сучасної музичної освіти у формуванні естетично розвиненої особистості, яка здатна до глибокого сприйняття та інтерпретації творів музичного мистецтва. Музичність виступає критерієм ефективності музичного навчання, важливою умовою художньо-естетичного розвитку учнівської молоді. У педагогічній практиці цей феномен постає ключовим чинником формування музичних здібностей. Усвідомлення детермінант розвитку музичності створює підґрунтя для вдосконалення педагогічних технологій у сфері музичної освіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Основу дослідження феномену музичності становлять роботи вчених у галузі психології щодо загальних здібностей особистості (Г. Костюк, С. Максименко, В. Моляко, Г. Ревеш, І. Сікорський, К. Сішор). У сфері музичної освіти окремі його аспекти розглядалися як у працях, присвячених вивченню музичних здібностей (Х. Гарднер, Дж. Гілфорд, Т. Гризоглазова, О. Комаровська, О. Мкртічян, Н. Мозгальова, С. Науменко, О. Ростовський, Г. Руда, С. Садовенко, Т. Смирнова, Р. Стернберг, Тун Ліньге), так і в методичних розробках, що стосуються фортепіанного навчання та виконавської діяльності (Т. Воробкевич, Т. Гризоглазова, А. Корженевський, Б. Милич, Н. Мозгальова).

Як інтегрована властивість особистості музичність була предметом досліджень О. Комаровської, І. Малашевської, С. Науменко, щодо молодших школярів – у працях О. Комаровської та С. Науменко. Звідси випливає, що проблема розвитку музичності молодших школярів сьогодні залишається малодослідженою.

Мета статті – висвітлити особливості та методи розвитку музичності молодших школярів у процесі фортепіанного навчання.

Виклад основного матеріалу. У науково-педагогічному дискурсі терміни "музичність" і "музикальність" останім часом вживаються як синонімічні. Обидва поняття взаємопов'язані: "музикальність" відображає переважно природно-психологічну основу музичних здібностей, тоді як "музичність" – їхню інтеграцію і розвиток у процесі музичної діяльності та освіти.

Феномен музичності розглядається сучасною наукою як багатовимірне явище, що поєднує природні здібності людини, її психічні процеси та соціокультурний досвід взаємодії з музичним мистецтвом. Він не обмежується лише музичними здібностями у вузькому сенсі, а виступає інтегрованою характеристикою особистості, яка на думку Г. Гусєвої, О. Комаровської, І. Малашевської, С. Науменко, виявляється у здатності глибоко й цілісно сприймати, емоційно переживати, осмислювати та художньо відтворювати музичні образи. У педагогічному аспекті музичність розглядається як якість, що забезпечує розвиток естетичної чутливості, формування художньо-ціннісних орієнтацій.

Досить ґрунтовно поняття "музикальність" визначила Лі Хуйфан, трактуючи його як "динамічний особистісний феномен, що інтегрує спеціальні музичні здібності на основі емоційного переживання змісту музичних творів, охоплює мотивацію до музичної діяльності, виявляє себе в креативності та в єдності із здатністю художньої рефлексії, комунікації й психомоторних якостей створює підґрунтя для художньо-виразного виконання музичних творів" [3, 44].

З огляду на це можна констатувати, що науковці одноставно визначають музичність як особливу здатність особистості глибоко переживати музику, відчувати її естетичну сутність і виразність, сприймати й усвідомлювати зміст і передавати його через інтерпретацію.

Виходячи з того, що провідною ознакою музичності є переживання музики у її змістовному вті-

ленні, ключовим завданням розвитку музичності у молодших школярів постає активізація їхнього емоційно-естетичного сприйняття як сприйняття прекрасного в музиці.

У зв'язку з цим впровадження наочно-слухового метода передбачає створення відповідної емоційної атмосфери сприйняття – своєрідного “емоційного тону” уроку, що забезпечується використанням виразної емоційної мови педагога, поданням цікавої інформації про композитора, твір та його жанрові особливості із залученням відповідних аналогій тощо.

Другим аспектом емоційної атмосфери та дії означеного метода є виконання музики вчителем, яке глибше торкається почуттів та хвилює учнів. Вчитель таким чином створює атмосферу сприймання, забезпечує повноцінність переживання музики в її смисловому контексті. Щоб найповніше донести твір до кожного учня Г. Падалка великого значення надавала “художньому перебільшенню”. “В межах художності виконавець може якось особливо підкреслити мелодійність п'єси або ритмічну пульсацію; від нього залежить, як використати динамічні відтінки, виконати ті чи інші штрихи. Художня цінність трактування від цього не змінюється, а її загальна спрямованість набуває дещо іншого нюансу. Якщо провести паралель з мистецтвом художнього читання, можна простежити, як по-різному використовує інтонаційні барви актор... Дитяча аудиторія вимагає особливої майстерності, особливої подачі музичного матеріалу” [6, 33].

Третім аспектом дії наочно-слухового методу є розширення сфери психолого-педагогічного впливу вчителя, де важливими є його інтонація мови, вміння емоційно захопити школярів своїм відношенням до сприйняття музичних творів. В результаті, учні переймаються емоційним настроєм, знаходяться у стані емоційного переживання. Адже для даного віку вчитель є зразком наслідування.

Педагогічне керівництво процесом музичного сприйняття має забезпечувати цілеспрямоване наведення учнів на естетичне осягнення художньо-образного змісту музичних творів, узгодженість емоційного переживання з їх осмисленням, що знаходило відображення у *щоденниках музичних вражень*. Розширенню лексичного запасу молодших школярів сприяють орієнтовні таблиці емоційно-естетичних визначень, розроблені О. Ростовським. Завдяки їх використанню учні мають змогу виражати власні враження від музики, що, в свою чергу, поглиблює їх усвідомлення.

Далі розпочинається процес осмислення власних художньо-естетичних вражень, вербалізація і переробка емоційно-естетичної інформації на етапі художнього пізнання й естетичної оцінки музичних творів.

На основі методу *художнього аналізу* молодші школярі визначають характер, настрої музичного

твору та засоби його виразності (особливості мелодії, гармонії, ритму, артикуляції, динаміки тощо) з точки зору їх художнього значення у творі.

Даний аналіз бажано проводити у формі *бесіди, діалогу* із активним залученням учня. Метод *художнього діалогу* у сприйнятті музики ґрунтується на взаємодії учня із вчителем для глибшого розуміння художньо-естетичної суті музичного твору.

Метод асоціації полягає у свідомому використанні асоціативних зв'язків – емоційних, образних, життєвих – для глибшого розуміння та емоційного переживання музики. Шляхом зіставлення музичних вражень з образами природи, літератури, живопису активізується уява, фантазія, образне мислення і формується цілісне художньо-естетичне сприйняття твору.

Застосування *методу фасилітації* зорієнтовує педагогічні дії на цілеспрямоване спілкування з молодшими школярами щодо музичного твору та його інтерпретації за допомогою відповідних запитань, які покроково допомагають їм зануритись у зміст певного твору та осмислити власне трактування.

Окрім цього, *проблемно-пошуковий метод* спрямовує учнів до розв'язання проблемних запитань, спонукає їх до роздумів щодо визначення характеру твору, особливостей інтонування, артикуляції, фразування, педалізації тощо.

Бажано постійно використовувати проблемні запитання і завдання, долучати учнів до їх розв'язання. Зокрема, методом наведення та проблемних запитань намагатися спонукати школярів до роздумів та відповідних пошуків щодо визначення характеру твору, особливостей інтонування, артикуляції, звуковидобування, аплікатури, педалізації тощо.

Досить дієвим для художнього осмислення змісту фортепіанних творів є використання *методу виконавського опрацювання відповідних засобів музичної виразності* у їх смисловому контексті. На індивідуальних заняттях доцільним є опрацювання образних характеристик засобів музичної виразності (артикуляції, мелодії, метроритму, динаміки, тембру, гармонії, фактури) та досягнення виразного їх втілення в єдності художнього й технологічного.

На інтерпретаційному етапі розвитку музичності визначальними є художня виразність, *рефлексія* музичного виконання й художньо-естетичне самовираження з належним ступенем музичності. Навички художньої виразності у музичному виконанні передбачають розвиток рефлексії. О. Ростовський розглядав мистецьку рефлексію як заглиблення “у власні почуття у зв'язку зі змістом мистецького твору; порівняння об'єктивного змісту художніх образів із результатами самоаналізу власного внутрішнього життя” [7, 85]. Рефлексія учня у процесі фортепіанного навчання – це аналіз, осмислення та самооцінка власної виконавської діяльнос-

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МУЗИЧНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ФОРТЕПІАННОГО НАВЧАННЯ

ті; “шлях до самопізнання, де переплавляються власні думки, переживання, почуття” [1, 95].

Метод *створення “ситуації успіху”* допомагає молодшим школярам усвідомити власні музично-виконавські досягнення. Такий підхід розглядається як форма емоційного навчання, що спрямоване на переживання позитивних емоцій, радості та результатів саморозвитку у сфері музичальності.

Висновки. Розвиток музичності молодших школярів у процесі фортеп'янного навчання є багатограним і передбачає інтеграцію емоційної, когнітивної та виконавської складових; поєднує формування емоційно-ціннісного ставлення до музики, розвиток природних задатків (музичного слуху, ритмічного відчуття, інтонаційної чутливості) та набуття художньо-інтерпретаційних умінь з належним ступенем музичності. Ефективність цього процесу визначається створенням емоційно насиченого освітнього середовища, застосуванням художньо-педагогічних методів, націлених на розвиток здатності учнів глибоко переживати музику, відчувати її естетичну сутність, сприймати й усвідомлювати художньо-естетичний зміст і передавати його через інтерпретацію.

Отже, музичність слід розглядати як інтегральну якість особистості, розвиток якої у молодшому шкільному віці закладає підґрунтя для художньо-виразного виконання музичних творів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гризоглазова Т.І. Сутність умінь самостійної роботи майбутнього вчителя музичного мистецтва у контексті інструментальної підготовки. *Молодь і ринок*. Дрогобич, № 5–6 (191–192) травень–червень, 2021. С. 93–97.
2. Комаровська О.А. Художньо обдарована особистість: сутність, реалії, розвиток: монографія. Івано-Франківськ, НАІР, 2014. 412 с.
3. Лі Хуйфан. Розвиток музичальності молодших школярів у процесі фортеп'янного навчання в позашкільних закладах мистецької освіти: дис. ... док. філософії зі спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) у галузі знань 01 Освіта (Освіта/ Педагогіка). УДУ імені Михайла Драгоманова, Київ. 2024. С. 44.

4. Музичне сприйняття як предмет комплексного дослідження / під ред. А.Г. Костиюка. Київ: Музична Україна, 2001. 412 с.

5. Науменко С.І. Психологія музичної діяльності. Чернівці: ПП Видавничий дім “Родовід”, 2015. 408 с.

6. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика мистецьких дисциплін). Київ: Освіта України, 2008. 274 с.

7. Ростовський О.Я. Педагогіка музичного сприйняття: навч. метод. посібник. Київ: ІЗМН, 1997. С. 85.

REFERENCES

1. Hryzohlavova, T.I. (2021). Sutnist umin samostiinoi roboty maibutnoho vchytelia muzychnoho mystetstva u konteksti instrumentalnoi pidhotovky [The essence of independent work skills of future music teachers in the context of instrumental training]. *Youth and market*, No. 5–6 (191–192), pp. 93–97. [in Ukrainian].
2. Komarovska, O.A. (2014). Khudozhno obdarovana osobystist: sutnist, realii, rozvytok [Artistically gifted personality: Essence, realities, development]. *Monograph*. Ivano-Frankivsk, 412 p. [in Ukrainian].
3. Li, Huifan (2024). Rozvytok muzykalnosti molodshykh shkoliariv u protsesi fortepiannoho navchannia v pozashkilnykh zakladakh mystetskoi osvity [Development of musicality of primary school students in the process of piano training in extracurricular art education institutions]. *Doctoral dissertation in Philosophy*. National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, p. 44 [in Ukrainian].
4. Kostiuk, A.H. (Ed.). (2001). Muzychne spryiniattia yak predmet kompleksnoho doslidzhennia [Musical perception as a subject of comprehensive research]. Kyiv, 412 p. [in Ukrainian].
5. Naumenko, S.I. (2015). Psykholohiia muzychnoi diialnosti [Psychology of musical activity]. Chernivtsi, 408 p. [in Ukrainian].
6. Padalka, H.M. (2008). Pedahohika mystetstva (Teoriia i metodyka mystetskykh dystsyplin). [Pedagogy of art (Theory and methods of art disciplines)]. Kyiv, 274 p. [in Ukrainian].
7. Rostovskyi, O.Ya. (1997). Pedahohika muzychnoho spryimannia: navch. metod. posibnyk [Pedagogy of musical perception: Educational and methodological manual]. Kyiv, p. 85 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 16.09.2025

“Знання, набуті без власних зусиль, швидко забуваються. Лише те, що ми здобуємо через працю, стає частиною нашої сутності”.

Василь Сухомлинський
український педагог

“Мета навчання – не тільки дати знання, а й навчити мислити, шукати, сумніватися й знаходити істину самостійно”.

Альберт Ейнштейн
американський, німецький та швейцарський фізик

